

Віра ТИМОШЕНКО,

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності та захисту
прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Найвищою соціальною цінністю в сучасній демократичній державі є людина, її життя та здоров'я, безпека. Терміном «безпека» позначають «відсутність загроз в усіх сферах життя, що сприяє сталому людському розвитку» [1, с. 148]. Використання громадянами всіх, передбачених конституцією, прав і свобод, верховенство закону, юридична рівність та справедливість, можливість реалізувати свої законні інтереси, – все це у сукупності з відсутністю загроз є гарантією особистої безпеки. Реалізація права на особисту безпеку передбачає обов'язок держави забезпечити своїм громадянам охорону та захист життя, здоров'я, свободи, що на сучасному етапі розвитку суспільства не так просто зробити, зважаючи на ряд обставин, перш за все на війну, що два роки тому розв'язала Росія проти України. Але це не єдина загроза. Зниження життєвого рівня населення, корупція, злочинність також загрожує особистій безпеці, змушує вести постійний пошук найбільш ефективних способів боротьби з небезпекою. У деяких випадках і сама держава змушена обмежувати особисту безпеку громадян. Відповідно визначення загроз особистій безпеці та аналіз можливостей їх усунення політико-правовими засобами є важливим завданням юридичної науки.

Особиста безпека можлива лише тоді, коли сама держава перебуває в безпеці. Тобто її території ніщо не загрожує, влада є суверенною та існує відповідно до конституції. Це дві основні умови, за яких громадяни та особи, що проживають на території держави, відчують себе в безпеці, їх існування та розвиток гарантовано, а їх права і свободи захищені.

Особиста безпека громадян завжди розглядалась як можливість безперешкодно користуватися життям, здоров'ям та фізичною свободою. Наявність цих благ є необхідною передумовою повноцінного існування в суспільстві. Держава має забезпечувати сприятливі умови для реалізації прав громадян у сфері особистої безпеки. Саме такий підхід буде сприяти становленню особистості як суб'єкта забезпечення власної безпеки поряд із суспільними та державними інститутами, що мають власні механізми захисту.

Рівень розвитку правової системи, економіки, політики, ідеології впливає на можливості досягнення особистої безпеки. Важлива роль відводиться політико-правовим засобам – політичному режиму, розвинутому

законодавству, дієвому механізму правореалізації, високому рівню правової свідомості. Сама лише наявність правових норм, що визначають права громадян на життя, здоров'я, свободу, ще не означає, що кожному громадянину автоматично гарантується особиста безпека. Такі норми є необхідною умовою для реальної безпеки особистості в практиці суспільних відносин. Основним же юридичним засобом забезпечення особистої безпеки є правозастосування, що здійснюється органами або посадовими особами на стадії порушення особистої безпеки з метою її захисту та відновлення. Суб'єктом правозастосування є наділений відповідною компетенцією активний учасник правозастосовних відносин, якому належить головна роль у розвитку і просуванні цих відносин у напрямку врегулювання конкретних ситуацій за допомогою актів застосування права. Реалізація багатьох, встановлених законодавством України прав і свобод, може бути досягнута лише внаслідок правозастосування. Це стосується усіх тих випадків, коли для здійснення того чи іншого права громадянин повинен буде вступити у правові відносини з державним органом, посадовою особою чи організацією, які компетентні задовольнити його конкретні претензії на користування певними соціальними благами та його вимоги щодо особистої безпеки.

Можливості досягнення особистої безпеки істотно залежать від безпеки усього суспільства. З точки зору економічної ситуації найбільшу загрозу безпеці людини становить корупція. Корупцію зазвичай розглядають як зловживання державною владою для здобуття вигоди в особистих цілях. Нині корупція є глобальною проблемою, яка тягне за собою бідність, безробіття, слабкі владні інститути та відсутність правозастосування, при цьому вона існує в кожній країні на різних рівнях, незважаючи на зусилля національних та міжнародних контролюючих органів щодо її подолання [2]. Корупція перешкоджає економічному розвитку країн та негативно впливає на інвестиції, конкуренцію та ефективність уряду.

Не меншою проблемою є й тіньова економіка. Необхідно спростити і зробити більш прозорим механізм нарахування податків, звести до мінімуму монополії (за рахунок розподілу або конкуренції зі сторони Євросоюзу). Діяльність будь-яких монополій має бути врегульована прозоро [3]. Без реалізації вказаних завдань особиста безпека неможлива.

Значна роль у забезпеченні безпеки людини належить кримінально-правовому регулюванню, реалізації охоронної функції кримінального права. Організація кримінально-правової охорони захищеності людини від злочинних посягань являє собою лише частину багатопланової проблеми забезпечення безпеки особи. Трагічні події останнього часу, зокрема російсько-українська війна, тероризм, зростання показників злочинності, усюдисуща корупція, а також очевидна нездатність працівників правоохоронних органів забезпечити безпеку громадян викликають необхідність вирішення проблем співвідношення конституційних прав на свободу і гарантій безпеки та ефективності засобів забезпечення безпеки, що

нині застосовуються. Адже заради безпеки людини її свобода може бути обмежена [4].

Нині чинне кримінальне законодавство не бездоганне. Гуманним і справедливим у сфері кримінально-правових відносин зараз є не одностороннє послаблення правопорушникам, які завдали шкоди і страждань людям, а дотримання прав і законних інтересів постраждалих осіб. Виправданими були б більш тяжкі покарання за тяжкі та особливо тяжкі злочини, наприклад за терористичний акт. Нині світ стикається з такими викликами, як недовіра правових норм, криза національної ідентичності, фінансова нестабільність, безробіття та відсутність функціональної безпеки. Ці проблеми перетворюють суспільства на сприятливе середовище для глобального тероризму. Останній же являє собою соціальну проблему, яка поширюється в соціальній структурі суспільства, впливає на безпеку людини в медичних, соціальних, політичних, продовольчих, економічних і екологічних вимірах [5].

Істотною загрозою для безпеки людини є несправедливість, нерівність, зокрема економічна. Величезний розрив між бідними і багатими призводить до виключення людини з низькими доходами із суспільства, що провокує соціальну нестабільність та порушення прав людини. На перший погляд права людини виявляються безсилими та неефективними у боротьбі зі зростаючою економічною нерівністю, адже вони орієнтовані на мінімальні або достатні потреби, тому їх недостатньо для досягнення справедливості. Однак все ж таки права людини можуть певною мірою сприяти обмеженню національної та глобальної економічної нерівності та сприяти досягненню справедливості [6].

Діяльність щодо забезпечення безпеки особистості передбачає врахування психологічної складової її реагування на вплив небезпечного навколишнього середовища. Психологічна безпека засновується на відчуттях особистості, оцінці її власної захищеності і безпеки, вона спрямована на збереження психічного здоров'я, а значить і безпеки загалом.

Таким чином, безпека людини як об'єкт наукового пізнання визначається двома складовими: об'єктивними умовами її становлення, розвитку і функціонування та суб'єктивними факторами, призначення яких полягає у тому, щоб забезпечити її оптимальне існування для збереження життя, здоров'я людини та реалізації її прав і законних інтересів.

Безпеці людини в сучасному світі загрожують війни, соціально-економічна нестабільність, бідність, корупція, злочинність, внутрішньодержавні міжетнічні та релігійні конфлікти, несправедливість тощо.

Особисту безпеку людини та громадянина доцільно розглядати як особливий вид безпеки особистості, що передбачає комплекс закріплених в основному законі та інших законодавчих актах суб'єктивних прав на життя, фізичну свободу та недоторканність, честь та гідність, що забезпечуються діяльністю держави. Саме на державу покладається обов'язок запобігати загрозам щодо добробуту суспільства та якості життя громадян. Особиста

безпека зміцнюється і забезпечується багатьма нормами різних галузей права, проте особливе місце у правовому регулюванні займають норми конституційного, кримінального та адміністративного права.

Специфіка юридичних гарантій особистої безпеки полягає в тому, що захищаючи особисту безпеку законослухняних громадян часто доводиться обмежувати не лише права і свободи правопорушників, а й права та свободи самих законослухняних громадян. Процедуру та межі цього примусового впливу слід чітко визначати в законодавстві. Основний принцип протидії будь-яким загрозам має бути непорушним. Це відповідність засобів і методів протидії рівню загрози.

1. Федорова А. М. Компаративний аналіз дефініції «безпека». *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 11. С. 144-148. URL.: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2018/28.pdf.
2. Bahoo S. Corruption in banks: A bibliometric review and agenda. *Finance Research Letters*. 2020. № 35. 101499. doi.org/10.1016/j.frl.2020.101499.
3. Hladky V. The Manifestation of Corruption in Eastern Europe. *Traektoriâ Nauki= Path of Science*. 2018. Vol. 4(1). P. 4001-4012. doi: 10.22178/pos.30-5
4. Kriebitz A., Lütge Ch. Artificial Intelligence and Human Rights: A Business Ethical Assessment. *Business and Human Rights Journal*. 2020. Vol. 5(1):1-21 DOI:10.1017/bhj.2019.28
5. Alsawalqa R.O. Dialectical Relationship Between Terrorism and Human Security: *A Sociological Approach. Utopia y Praxis Latinoamericana*. 2021. Vol. 26(1). P. 275-285. doi.org/10.5281/zenodo.4556274.
6. Cingranelli D., Mark S., Gibney M., Haschke P., Wood R., Arnon D. Human Rights Violations and Violent Internal Conflict. *Social Sciences*. 2019. Vol. 8(2):41. <https://doi.org/10.3390/socsci8020041>.

Мирослав ТРЕЩОВ,

доктор наук з державного управління,
доцент, професор кафедри управління
та адміністрування Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО РЕКОНСТРУКТИВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Навіть в поточних умовах російсько-української війни вимоги демократично орієнтованого реформування усіх сфер життя українського суспільства на пряму залежить від якості переформатування системи органів публічного управління і перш за все органів місцевого самоврядування шляхом пошуку найбільш ефективних методів його реалізації в Україні.

В умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування довели